

(koje može biti sadržano i u tradiciji), taj dokazuje samo svoj pritativizam i svoju nepodobnost za upravljanje. Ilija Rađević ima htijenja za desetoro, njegovo je htijenje opak, proročko i svetačko, ali vrijeme čuda niti je kada bilo, niti će biti. Pred Ilijom i njegovim istomišljenicima niti se otvorilo more, niti se uvišestručio hljeb – glad je ostala glad, a bijeda bijeda. Komaninova prozno-dramska snaga je u tom jednostavnom prikazivanju promjena i njihovog razvitka, i tu je i njegova prednost u odnosu na slične poduhvate vezane za 1948. godinu. Ali ona krajnja prednost je u odnosu prema jeziku – po tome je Žarko Komanin pisac profesionalac, suprotno mnogima koji bi se mogli okrstiti ipak kao dobri amateri.

LJUBIVOJE RŠUMOVIĆ, »IMATE LI RŠUMA?«, »Znanje«, Zagreb 1983. Piše: Vjekoslav Boban

Nakon dvadesetak zbirki pjesama, Ljubivoje Ršumović se potrudio da publici podastre i svoj prvi roman, koji je, po svojim vanjskim obilježjima, logičan nastavak njegovog bogatog opusa. Naime, Ršumovićeva se dosljednost izražava na dva plana – ekspresivnom i rodovskom; te u samoj namjerenosti romana kao i njegovih prijašnjih dijela, a koja se može determinirati krilaticom »za djecu i odrasle«, bolje rečeno, u ovom slučaju, »omladinskim romanom«. Ako se spregnu gornje dvije značajke, tj. »omladinski roman« i »ekspresivnost«, onda u rezultatu možemo očitati slijedeće karakteristike Ršumovićevog izraza: konciznost, jednostavnost, upotreba žargona, dosjetke i ironije koja katkada prelazi u jetku satiru. Međutim, treća značajka ili uporaba poezije (rodovska) u romanu koliko veže potonji s prijašnjim Ršumovićevim književnim radom, toliko se od njega odvaja svojom *diferentia specifica*.

Alternativnost prozних i pjesničkih djelova u romanu *Imate li Ršuma?* čvrsto je spregnuta s dvije tematske temporalno određene razine. Reprezentirane pjesme egzistiraju samo u odjescima koji su vezani za prošlost, odnosno piševo djetinjstvo i momaštvo, dok ih na razini sadašnjosti nema. Osim toga, navedene pjesme imaju trostruku kontrastivnu ulogu: interpretacijsku, autobiografsku i fabulotvornu. Autor pomoću njih interpretira određene događaje, ili pak njih same interpretira. Nadalje, one mu služe kao dokument (autobiografski) razvoja glavnog lika, te kao subjektivističke ilustracije (neautobiografski) pjesničkih stremjenja onog vremena. I na kraju, jedino one čine relevantno vezivno tkivo (fabulotvorno) različitih doživljaja na historijskoj razini, dok im je na obje razine zadatak da usporo razvoj radnje, to jest povećaju napetost. Upravo zbog toga pjesnički djelovi u *Imate li Ršuma?* imaju mnogostruku važnost u strukturi samog romana, a samim tim i za sudbinu cijelog djela. Na žalost, tu je Ršumović podbacio. Kvaliteta tih pjesama je ispod njegove šarmantne prosječnosti u prijašnjim knjigama pjesama, pa i kad bi se one promatrale samo kao ornament u romanu, što je gotovo nemoguće, morali bismo ih istaći kao mjesto gdje se ispoljava drastičan pad u literarnoj kvaliteti djela. No, ono što ih spasava od književnog kraha jeste činjenica da su saopćene kao dio tematike koja je provedena na historijskoj razini – a to bi značilo da je mladi Lj. R. bio loš pjesnik.

Na aktuelnoj, suvremenoj razini egzistira priča o tome kako je centralni lik, Ršum, izazvao tuču u kojoj pogiba jedan sudionik, sam sudski proces i odlazak na izdržavanje kazne. Na toj razini, i samo na toj razini, pisac je, shodno romantičnoj romaneskosti, dao glavnog junaka kao *homo duplex-a*. Taj čin i postupak uvođenja pjesama sprečavaju nas da to djelo strpamo u ladicu autobiografskog romana. Inače, cijeli roman je napisan u *ich formi*, pa je Ršumović do kraja iskoristio pravo nepouzdanog pripovjedača, te se za sve nedorečenosti aktuelne priče, koja jest svojevrsna natpriča, mora potražiti razlog u motivaciji, motiviranosti sintezizacije historijske i suvremene razine djela. Ono što čini svojevrsnu vezu između ta dva nivoa jesu likovi iz »natpriče« i aluzije na pojedine situacije koje se reverzibilno odnose na aktuelni nivo. Na primjer, neka situacija pokazat će se opasnom zato što je nekad slična situacija bila opasna, itd. Na taj način vjerovanje u opetovanje stvarnosti postaje uzrokom zašto pisac daje niz priča, potpriča, koje, po njemu, imaju funkciju objašnjavanja cijele natpriče. I više od toga. Naime, Ljubivoje Ršumović *implicite* i *explicito* želi dokazati da je natpriča rezultat svih potpriča, tj. da je glavno lice »nevino« završilo u zatvoru samo zato što je pjesnik i što je nekad bio na omladinskim radnim akcijama.

I dok je literarnost Ršumovićevih prozних dijelova kvalitetnija od pjesničkih, ovdje se nameće pitanje idejne ispravnosti provođenja motivacijskog postupka. Neumitnost koju je Lj. R. htio pokazati kroz sintezizaciju prošlosti i sadašnjosti pomoću prikazivanja nekih davnih događaja, u kojima nije uspio ocrtati karakterne »odlike« glavnog lika, a koje su relevantne za uzročno-posljedičnu opravdanost »natpriče«, dovele su do toga da nam se taj roman čini skupom sumnjivo povezanih epizoda.

Zaista je šteta što se tako kompleksna struktura romana *Imate li Ršuma?* raspilnula uslijed piševe »nelogičnosti«, možda baš zbog uporabe autobiografskih elemenata. U suprotnom slučaju, prihvaćanje poante tog omladinskog romana, ako je didaktički promatramo, jeste vanknjiževna, anti-propaganda omladinskim radnim akcijama. Zato pisac ovih redova ne preporučuje roman *Imate li Ršuma?*

u međuvremenu

XV FESTIVAL JUGOSLOVENSKE POEZIJE MLADIH U TITOVOM VRBASU

Piše: Aleksandar Nogo

Krajem maja u Titovom Vrbasu je, po petnaesti put, održan festival jugoslovenske poezije mladih. U dva dana opterećena programima, vrbaskim učenicima i radnicima predstavila su se 24 mlada pesnika, koje je žiri izabrao za finaliste festivala, iz različitih krajeva Jugoslavije, kao i dosadašnji pobjednici i nekoliko gostiju festivala.

Pobjednik XV festivala poezije mladih je Tatjana Lukić, mlada pesnikinja iz Osijeka. Pored ove, na festivalu je dodeljeno još nekoliko nagrada. Posebno su nagrađene pesme o Titovom Vrbasu, nastale u vremenu trajanja festivala, kao i jedna pesma inspirisana revolucionarnom tematikom. Mada je žiri isticao da je kvalitet prispelih pesama ujednačen, čini nam se da je to samo fraza koja se ponavlja od festivala do festivala, a da poezija mladih zah-teva određenije i kvalifikovanije sudove.

Prvog dana festivala pesnici su posetili radne organizacije, škole i mesne zajednice opštine Titov Vrbas, a gosti i dosadašnji pobjednici festivala na platu ispred Doma kulture, priredili su MITING POEZIJE mnogobrojnim okupljenim šetačima, žiteljima Titovog Vrbasa.

Drugog dana oko »okruglog stola« kritike okupilo se nekoliko mladih književnih kritičara, koji su pokušali da odrede status i perspektive mlade jugoslovenskog pesništva. Od više pozvanih književnih kritičara, tribini kritike prisustvovala su samo četiri kritičara, dok su još dva priložila svoje tekste na okvirnu temu »Mlade jugoslovensko pesništvo – status i perspektive«. Da je teško odrediti koje je i kakvo mlade jugoslovensko pesništvo, pokazalo se i ovoga puta, jer se ostalo na teoretisanju, generalisanju na evropskom nivou, pozivanju na evropske kritičare i pesnike, gotovo bez ulazanja u nacionalne tradicionalne okvire i uzore. Pokušaj da se stvore modeli kojima bi odgovarali pojedini pesnici, kao i izdvajanje reprezentanata za »uočene« modele, nisu uspjeli, nisu čak ni provocirali prisutne, zbog svoje neodređenosti, neubedljivosti, a čvrstim zaklanjanjem za autoritete potegnutih imena i citata. Čuli smo puno opštepoznatih teorijskih i kritičarskih stavova i odrednica Huga Fridriha o modernoj lirici, njenoj tamnosti, disonantnosti i abnormalnosti, o depersonalizaciji, grotesknosti i fragmentarnosti moderne poezije, odnosno o njenoj koncentraciji i svesti o formi, o njenoj magiji i apstrakciji, o prekidu sa tradicijom, o dehumanizaciji i diktatorskoj i vidovitoj mašti savremenog pesništva; kako je to monološko pesništvo, izricanje neizrečenoga i neobičnosti, sugestivno a ne razumljivo pesništvo. Dobro, moderna poezija sve to jeste ili nije, a na navedene zaključke Huga Fridriha pozivaju se gotovo svi oni koji pokušavaju da pesništvo moderniteta koliko-toliko približe i pojasne, smeste u nekakve krugove delovanja. Ali, nedostajalo nam je komparativno poređenje (sa svim svojim nedostacima) našeg mladeg pesništva prema našoj starijoj tradiciji, pa prema evropskoj tradiciji. Nisu postavljani odnosi ni prema našoj višenacionalnoj pesničkoj tradiciji i praksi (srpska prema hrvatskoj, slovenačkoj, makedonskoj književnosti, odnosno prema književnosti naroda i narodnosti u našoj sredini, recimo ovde u Vojvodini). Sve to je nedostajalo ovakvom jednom skupu, kao i imena mladih i mladih pesnika i kritičara, ako ni zbog čega drugog, onda bar zbog informisanosti i zainteresovanosti publike, koju su, uglavnom, činili gosti i učesnici festivala.

Sve u svemu, samo još jedan festival u dugom nizu, a koji bi se mogao izdvojiti jedino svojim jubilarnim obeležjem.

OSVRT NA INFORMISANJE RADNIKA U UDRUŽENOM RADU U DRUGIM SREDINAMA I SAP VOJVODINI

Piše: Miroljub Radojković

Namera nam je da u okviru ovog osvrta iznesemo neka saznanja do kojih se došlo u istraživanju informisanja radnika u udruženom radu u različitim sredinama SFR Jugoslavije. Prezentiranje takvog iskustva samo po sebi je vrlo obiman i težak posao. Zadatak da se u celosti prezentira slika stanja kao što je u naslovu data, prevazilazilo bi i mogućnosti rada i mogućnosti jednog autora. Naime, bilo bi potrebno maltene posebno istraživanje u kojem bi se došlo do evidencije svih izvršenih istraživanja, do postojećih istraživačkih izveštaja i u kojem bi se morala izraditi posebna metodologija za uporedno iskazivanje već utvrđenih činjenica. Stoga ćemo se u ovom osvrtu zadržati na iskazivanju podataka i njihovom komentaru, u obimu i na primerima koji su autoru u ovom trenutku dostupni.

Traganje za ovom vrstom informacija već u startu pruža indikativno saznanje. Teškoće da se u moru publikacija iznađu i izdvoje one koje bi se te lakše sprovođenja informisanja radnika u udruženom radu nagoveštavaju da je moguće pretpostaviti sledeći zaključak: Relativno malo istraživanja i njihov slab odjek u stručnoj javnosti očigledno stoji u oštroj suprotnosti sa teorijskim i, još više, praktičkim značajem koje u uslovima samoupravljanja ima informisanje radnika.

U SR Bosni i Hercegovini navodi se da fabrički listovi predominiraju među sredstvima kojima se sprovodi informisanje radnika u udruženom radu.¹ Procena je da u toj republici izlazi 170 listova čiji je tiraž oko 700 hiljada primeraka mesečno. Materijalna ulaganja za funkcionisanje ovog sredstva informisanja radnika nisu poznata. Oni najčešće izlaze mesečno, manji broj su sedmični listovi, a neki izlaze povremeno, tromesečno i slično. Najčešće imaju osam do deset strana i tiraž im odgovara broju radnika zaposlenih u dotičnoj organizaciji udruženog rada.

U jednom drugom istraživačkom izveštaju iz SR Bosne i Hercegovine² saopštavaju se rezultati ankete sprovedene u 231 organizaciji udruženog rada. Iz nje proizilazi da su u više od 50 odsto ovih organizacija posebnim samoupravnim opštim aktima (samoupravnim sporazumima ili pravilnicima) utvrdili odnosi u informisanju radnika /što je relativno slab domet ustavne i zakonske transformacije sistema za sprovođenje informisanja radnika/. Takođe, analizom statuta i samoupravnih sporazuma o udruživanju rada radnika utvrđeno je da se u obaveštavanju radnika govori uopšteno ili samo se navode ustavne i zakonske odredbe o informisanju. Više obrabruje podatak da se uvidom u društvene planove razvoja za period 1981 - 1985. godina utvrdilo da se u više od 75% anketiranih osnovnih organizacija udruženog rada govori o razvoju sredstava i oblika informisanja i drugim pitanjima u vezi sa informisanjem. U ostalim organizacijama planovi nedovoljno ili uopšte ne govore o informisanju.

Nešto više o sadržaju informisanja radnika isti monografski izveštaj saopštava na osnovu uvida u listove 50 organizacija udruženog rada. Tu se konstatuje sledeće: O Planovima i razvoju radnici su manje informisani nego o proizvodnji. O izvršenju investicija radnici dobijaju informacije opšteg karaktera, a naročito tada kada nedostaju sredstva za sprovođenje investicija.

U poslovanju složene i radne organizacije udruženog rada radnici su manje upućeni, odnosno manje poznaju situaciju izvan svoje osnovne organizacije. Malo je informacija u kojima bi se radnici informisali o opštoj i zajedničkoj potrošnji, i o čemu se odlučuje izvan organizacije udruženog rada. Zainteresovanost radnika za izdvajanje i namenu sredstava za stambenu izgradnju vrlo je velika. Najslabija informisanost je o inicijativama za donošenje odluka, a najbolja - o već donesenim odlukama. /Ovo se delimično može pripisati samim listovima kao sredstvu informisanja radnika, s obzirom na ranije iznete podatke o periodici njihovog izlaženja - najveći broj su mesečnici/. Međutim, radnici stavljaju list na prvo mesto kao sredstvo informisanja o samoupravnim odnosima u OOUR, radnoj i složenoj organizaciji. Na drugom mestu su oglasne table, a zatim zborovi radnih ljudi, iako su se radnici izjasnili da im najviše odgovara usmeno informisanje na zboru radnika. /Ovo se može dovesti u vezu sa činjenicom da je zbor forma u kojoj se može ostvariti dvosmerno informisanje, jer se u povodu informacije može tražiti tumačenje, objašnjenje ili postavljati pitanja/.

U SR Makedoniju raspoloživo takođe saznanjima iz dva istraživačka izveštaja. U prvom³ su za temu indikativna dva zaključka. Prvo, normativna regulativa u organizacijama udruženog rada koja se odnosi na informisanje je uglavnom oskudna. Samo mali broj radnih kolektiva ima posebne pravilnike ili samoupravne sporazume o informisanju. Drugo, najčešće je samo jedna osoba u organizaciji udruženog rada neposredno zadužena za pripremanje lista i uopšte za obavljanje svih poslova informisanja. Obično je ta osoba istovremeno i novinar (koji piše najveći deo tekstova u listu) i glavni i odgovorni urednik. Samo u najkrupnijim organizacijama udruženog rada postoji redakcija u pravom smislu reči, sa odgovarajućom unutarnjom organizacijom i podelom rada. /Logično je pretpostaviti da je nedostatak samoupravne regulative ravnopravan uzrok - sa nedostatkom sredstava - za toliko kadrovska osiromašenje sistema za sprovođenje informisanja radnika/.

U drugom izveštaju za SR Makedoniju⁴ kaže se da je u toj republici 1980. godine izlazilo oko 100 listova, periodičnih, mesečnih i petnaestodnevnik. Samo u Skoplju izlazilo je pedesetak listova sa ukupnim tiražem od 200 hiljada primeraka. Zaposlenih novinara u udruženom radu bilo je oko 130. Procena je, takođe, da nijedna organizacija udruženog rada nije imala manje od tri do četiri institucionalizirana oblika i sredstva informisanja kao što su: listovi, radio-stanice, informatori i bilteni, oglasne table itd. Posebno se ističe društvena briga za razvoj informisanja u udruženom radu i navodi da je 1982. godine pripremljen i prihvaćen Društveni dogovor o informisanju u organizacijama udruženog rada SR Makedonije, kojim se uređuju osnove samoupravnog organizovanja sistema informisanja radnika u organizacijama udruženog rada. Međutim, ocena je da je mreža sredstava i informativnih glasila još uvek uska i nerazvijena. Materijalna sredstva koja udruženi rad odvajaju za ostvarivanje funkcije informisanja su nedovoljna i nesigurna, dok je organizacija informativne delatnosti još uvek zastarela i kadrovski neobezbedena.

Nešto produbljeniji uvid isti izvor nudi na bazi ispitivanja u pet organizacija iz oblasti industrije, poljoprivrede, saobraćaja i veza, koje su u svojim granama tipične po masi dohotka, proizvodnim rezultatima i broju zaposlenih. Potvrđeno je da se informisanje obavlja uz pomoć više sredstava, ali u uzorku nije bilo konstituisanih i opremljenih informativnih centara, već su funkcije informisanja obavljale različite službe i organi, često nepovezani i sa neregulisanim delokrugom. Analiza normativnih akata organizacija (statuta, samoupravnih sporazuma i pravilnika) dala je osnov da se zaključuje da je područje informisanja dosta skromno regulisano i normirano. U aktima se najčešće preuzimaju ili minimalno razrađuju odredbe o informisanju i pravima radnika u tom smislu iz ZUR-a, a naročito nedostaju konkretne norme o ostvarivanju tih prava, o uslovima, sredstvima i organizaciji informativnog procesa. Posebnih pravilnika o informisanju radnika nije bilo, ili se o tome tek razmišljalo, ali je bilo više odredaba u tom smislu u poslovnicima o radu delegacija i samoupravnih organa i javnosti u radu u organizacijama.

Izveštaj iz SR Makedonije zatim konstatuje da su pre svega listovi i radio-stanice negde organizaciono uključeni u radne zajednice zajedničkih

službi, negde u posebne informativno-propagandne službe, negde u opšte kadrovske sektore. Naime, kod osnivača mešaju se funkcije upravljanja, usmeravanja, pa čak i stručnog uređivanja; negde se te funkcije delegiraju izvršnim i poslovnim odborima, kolegijumima, pa i inokosnim organima; posebnih i samostalnih uređivačkih odbora i redakcija nema u svim listovima, a negde njihovu ulogu igraju poslovodni organi (direktori). /Ova bi se konstatacija mogla oceniti kao zadržavanje prevaziđenih modela sistema za sprovođenje informisanja koji su više okrenuti upravljačkim i poslovnim strukturama nego samim radnicima/.

U citiranom materijalu konstatuje se i razlika u proceni koja od sredstava u sistemu za sprovođenje informisanja najbolje služe svojoj svrsi. Radnici su ih rangirali ovim redom: list radne organizacije (42,86%), sastanci (19,7%), oglasna tabla (18,23%), razglasna stanica (7,39%) i isto toliko zborovi radnih ljudi (7,39%). Sasvim je simboličan procenat onih radnika iz osnovne delatnosti koji se izjasnio za bilten, informatore i druge pisane materijale. Oni koji rade u stručno-rukovodećoj delatnosti, najpogodnijim oblikom informisanja smatraju sastanke zaposlenih, a tek potom list kolektiva. Kod njih se, takođe, dosta često ukazuje na pogodnosti biltena, informatora i pisanih materijala. Konačno, prema mišljenju ispitanika, oni procenjuju da su najinformisaniji o stanju u kolektivu direktori i ostali rukovodioci, zatim članovi izvršnih i poslovnih odbora, na trećem mestu su članovi radničkog saveta, a, po procenama samih radnih ljudi, najmanje su u organizacijama udruženog rada informisani neposredni proizvođači! /Moguće je hipotetički pretpostaviti da su ispitanici u procenu projektovali svoju subjektivnu ocenu i osećaj/.

U SR Srbiju van teritorija pokrajina takođe raspoloživo izveštajem sa upotrebljivim podacima.⁵ Oni su dobijeni na osnovu ankete sprovedene u 246 organizacija udruženog rada iz svih oblasti i privrednih grana, u kojima je zaposleno 642.673 radnika. Studija je pokazala da je informisanje radnika samoupravno uređeno potpuno u 116 organizacija (47,15%), nepotpuno u 45 organizacija (18,29%) i da su samo osnovna načela doneta i prihvaćena u 85 organizacija udruženog rada (34,55%). Karakteristično je da posebne pravilnike o informisanju imaju 123 organizacije, ali da istovremeno u 201-oj postoje pravilnici o poslovnoj tajni! /Ponavla se konstatacija o nezavršenom procesu ustavne i zakonske transformacije sistema za sprovođenje informisanja radnika. Posebno je interesantna činjenica da se više pažnje posvetilo institutu tajne, a manje javnosti rada/.

O postojanju službe za informacije kao samostalnog organizacionog mehanizma, pozitivno je odgovorilo samo 19 organizacija udruženog rada (7,72%). U 175 organizacija (71,13%) poslovi informisanja nalaze se u sastavu drugih službi (najčešće opštih poslova), a u 52 organizacije (21,13%) niko se profesionalno ne bavi poslovima informisanja. /Ovakav tretman službi za informisanje zahteva promišljanje uzroka i posledica, odnosno kakav je interes radnika da se one i dalje zadržavaju u okviru opštih poslova i tako nedovoljno samostalno tretiraju/. Na poslovlima informisanja u 246 anketiranih organizacija udruženog rada radilo je ukupno 548 lica i to: sa visokom školskom spremom 226 (41,24%), sa višom školskom spremom 125 (22,81%), sa srednjom školskom spremom 164 (29,92%) i sa nižom spremom 33 (6,02%).

Interesantna je i učestalost upotrebe različitih sredstava u sistemima za sprovođenje informisanja radnika. Prema rezultatima citirane ankete, najviše se primenjuju oglasne table (222 OUR), zatim listovi (152 OUR), bilteni (141 OUR), slede razglasne stanice (91 OUR), pa foto-novine (57 OUR) i na koncu leci (42 OUR). Pri tome valja napomenuti da se u organizacijama udruženog rada u kojima je razvijeno informisanje koriste sva nabrojana sredstva. /Interesantno je da je u odnosu na ranije predstavljene sredine u SR Srbiji van teritorija pokrajina vrlo velika upotreba razglasnih stanica u informisanju radnika/. Listovi u organizacijama udruženog rada najčešće se izdaju jednom mesečno, a drugi su po brojnosti oni koji se pojavljuju u roku od petnaest dana. Oglasna tabla, za koju se utvrdilo da je najrasprostranjeniji prenosilac informacija, ima taj nedostatak što se uglavnom prezentira povremeno. Takođe, među biltenima su najmnogobrojniji oni koji se izdaju povremeno, a slede mesečni bilteni. I foto-novine se u organizacijama udruženog rada najviše uređuju povremeno.

Od ukupnog broja anketiranih organizacija udruženog rada samo u 152 (61,78%) postoje posebni društveni organi (savet, odbor, redakcioni odbor, izdavački savet) za poslove informisanja kao tela radničkih saveta. Istraživački istraživači ovaj podatak ocenjuju kao nezadovoljavajući, uz napomenu da i tamo gde ovi organi postoje, njih karakteriše nedovoljna aktivnost na unapređivanju informativne delatnosti. /Upravo kroz nabrojana tela radnici bi morali da organizovano i direktno budu uključeni u uređivanje uslova za sopstveno informisanje/.

U vezi s donošenjem Rezolucije o osnovama društvenog sistema informisanja Skupštine SFRJ obavljeno je istraživanje na jugoslovenskom uzroku organizacija udruženog rada.⁶ Otuda smo u stanju da sada prezentiramo i pokazatelje do kojih se došlo na nivou najšire društveno-političke zajednice. Anкета je obuhvatila 400 organizacija udruženog rada u čijem okviru postoji 1928 osnovnih organizacija udruženog rada i 430 radnih zajednica. U njima je u momentu sprovođenja istraživanja rad udruživalo 504.398 radnika.

Istraživači su konstatovali sledeće. Organizacije udruženog rada više koriste informacije i podatke iz postojećih specijalizovanih službi, naročito agregirane statističke informacije iz javnih publikacija Zavoda za statistiku, a i iz interne dokumentacije drugih izvora informacija. Postojanje izvesnih praznina u obezbeđivanju podataka i nepokrivenosti nekih segmenata, posledica su, između ostalog, nedovoljnog uticaja udruženog rada na utvrđivanje sadržine istraživanja koje sprovode službe društvenog sistema informisanja. Praksa sklapanja ugovora za obezbeđivanje posebnih podataka za njihove potrebe nije još uspostavljena.

Normativna regulativa na samoupravni način bila je vrlo nerazvijena. Samoupravni sporazumi o informisanju doneti su u 135 ili 33,7% anketiranih organizacija udruženog rada. Po granama, ta situacija izgleda ovako: u industriji i rudarstvu 44,2%, u poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi 42,5% i u grani saobraćaj i veze u 44,4% anketiranih organizacija udruženog rada. Pravilnici o informisanju radnih ljudi bili su usvojeni: za sve OOUR i radne zajednice u 21,3% organizacija udruženog rada, za celu radnu organizaciju 20,5% i u 56% anketiranih organizacija pravilnici o informisanju radnih ljudi

uopšte nisu bili doneti. /Podaci jasno pokazuju da ni prvi val ustavne i zakonske transformacije u organizacijama udruženog rada, a povodom informisanja radnika, nije bio daleko odmakao. Na jugoslovenskom proseku oni su čak niži od stanja koje smo uvideli za neke uže sredine, ali ovu konstataciju bismo mogli proveriti tek nakon upoznavanja načina na koji je konstituisan pomenuti anketni uzorak od 400 organizacija udruženog rada/.

Isto istraživanje pokazuje da je u analizi i pripremi informacija za samoupravno odlučivanje daleko najviše angažovano računovodstvo (59,7%), zatim službe za plan i razvoj (23,5%), pravna služba (11,3%), druge službe (4,5%), a najmanje se tome posvećuju /ili ih najmanje ima/ posebne službe za informisanje radnih ljudi – svega 1%! S druge strane, isti izvor saopštava da je tri četvrtine radnika redovno ili povremeno uključeno u proces donošenja odluka u svima fazama, od faze pokretanja inicijative do donošenja odluka. Kada je reč o kvalitetu, i o tome da su ove informacije u funkciji odlučivanja, onda su podaci nešto drukčiji. Na primer, pisani materijali, po oceni četvrtine anketiranih, obilni su i konfuzni. Trećina ispitanika smatra da ponekad ima slučajeva svesnog prikrivanja podataka od radnih ljudi. Petina informacija o investicijama saopštena je tek nakon donošenja odluka o započinjanju investicione izgradnje. /Anketa je potvrdila zanemarivanje izgradnje samostalnih sistema za sprovođenje informisanja radnika u udruženom radu i utvrdila kakve se sve deformacije u informisanosti radnih ljudi mogu pojaviti/. Utvrđeno je, takođe, da postoji zakašnjenje u informisanju radnika o najvažnijim poslovnim potezima. Međutim, vrlo je interesantno zapaziti i to da u organizacijama udruženog rada postoje teškoće da se obezbede informacije koje bi mogle da posluže za upoređivanje sa rezultatima rada OUR iz iste poslovne grupacije, jer svega 62,8% anketiranih te redovno čini, a samo petina anketiranih organizacija udruženog rada smatra da uopšte može da dođe do potrebnih podataka na nivou SFRJ.

Konačno, Savezni zavod za statistiku, kao nov izvor koji koristimo, vodi samo deo evidencije o sredstvima koja služe informisanju radnika u udruženom radu. Naime, registruje samo listove tih organizacija. Prema najnovijim objavljenim podacima, u SFR Jugoslaviji se izdaje 1647 listova sa ukupnim tiražom od oko 77,5 miliona primeraka. Prema periodici pojavljivanja, listovi ove vrste idu sledećim redom: sedmični, mesečni, petnaestodnevni itd.

I u SAP Vojvodini postoje neka prethodna saznanja o sistemima za sprovođenje informisanja radnika u udruženom radu i o problemima koji prate njihovo širenje.

Prvi izvor⁸ odnosi se na stanje od pre jedne decenije i stoga je interesantan i kao istorijski fakat i kao polazna osnova za merenje napretka u ovoj oblasti. U njemu se saopštava da je 1974. godine u SAP Vojvodini bilo 150 glasila organizacija udruženog rada, u kojima je bilo profesionalnih novinara samo 14. Ostalih 57% kadrova bili su neprofesionalci iz tri kategorije: honorarni novinari, zatim rukovodioci stručnih službi i ostali.

Drugi i aktuelniji izvor⁹ sačinjen je 1979. godine na osnovu izveštaja prikupljenih u 30 opština SAP Vojvodine. U njemu se konstatuje da su u udruženom radu prisutni svi vidovi i oblici informisanja, počev od sednice organa upravljanja, zborova radnih ljudi, sednica i sastanaka delegacija i društveno-političkih organizacija. Pored usmenog informisanja koriste se i svi vidovi pismenog informisanja putem listova, biltena, stručnih, političkih i drugih časopisa, oglasnih tabli, plakata, letaka, foto-panoa i pisani materijali sa sednica organa upravljanja i društveno-političkih organizacija. (Odmah pada u oči da se razglasne stanice ne spominju kao sredstva informisanja radnika). Međutim, i pored postignutih rezultata i prisutnosti svih vidova i oblika informisanja, sadašnje stanje ne zadovoljava potrebe radnih ljudi u udruženom radu. Naročito u delu udruženog rada Vojvodine u kojem informisanje nije dobilo još pravo mesto, jer u nekim sredinama ima tretman drugorazredne delatnosti. Informisanje u OUR beleži bolje rezultate u razvijenim sredinama, a ono je neznatno ili potpuno zapostavljeno u manje razvijenim sredinama, u kojima, osim oglasnih tabli, skoro ne postoji organizovanje informisanja (Pećinci, Plandište, Alibunar, Bač, Kanjiža, Titel, Nova Crnja, Opovo, Bački Petrovac, Kovačica).

Na teritoriji SAP Vojvodine, po citiranom izveštaju, informativne listove i bilten izdaje 312 organizacija udruženog rada, a od toga broja na srpskohrvatskom jeziku 253, na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku 48, na srpskohrvatskom i slovačkom jedan, samo na mađarskom jeziku tri, a na pet ravnopravnih jezika sedam organizacija udruženog rada. Na rumunskom i rusinskom jeziku nijedna OUR ne štampa list, odnosno bilten. /Ovakav način iskazivanja podataka nije dobar, jer ne pravi razliku između biltena i lista kao sredstva za informisanje radnika. U tako iskazanoj skupini je takođe teško utvrditi učestalost objavljivanja lista, odnosno biltena. Stoga se moramo pozvati na izlaganje Vase Miliča u komisiji za međunarodne odnose CK SK Srbije 1979. godine, koji je precizirao: »U organizacijama udruženog rada izlaze 192 glasila: od tog broja je oko 40 dvojezično ili trojezično. Primetno je da je broj višejezičnih glasila u stalnom porastu. Inače, u sredstvima informisanja u Vojvodini radi oko 800 profesionalnih novinara.«¹⁰ Samo ovi podaci pokazuju velik skok u broju listova i ogromna napredak u kadrovima u odnosu na stanje saopšteno za 1974. godinu, u ovom /tekstu ranije/.

Izveštaj izvršnog veća, koji dalje citiramo, kaže da su litovi u biltenu organizacija udruženog rada najrasprostranjeniji oblik pismenog vida informisanja u organizacijama udruženog rada Vojvodine. To je, ujedno, najčitaniji štampa, jer je za oko 60 odsto radnika jedini izvor informacija iz udruženog rada. Prema proceni, 55 odsto listova i biltena izlazi mesečno, 25 odsto petanestodnevno, oko 10 odsto nedeljno i oko 10 odsto povremeno. /Periodika pojavljivanja za listove odstupa od one koju smo utvrdili za sve listove u udruženom radu, navedeno u ovom /radu ranije – po Statističkom godišnjaku./ Na osnovu izveštaja iz 30 opština moguće je zaključiti da u Pokrajini sve OUR koriste oglasne table za obaveštavanje i informisanje radnih ljudi.

Informativne listove i bilten pripremaju posebne službe informisanja u organizacijama udruženog rada, pre svega u složenim organizacijama udruženog rada i u većim radnim organizacijama, sa 2–5 zaposlenih. U osnovnim organizacijama udruženog rada za delatnost informisanja zadužen je uglavnom jedan radnik, a veliki broj tih listova se uređuje i štampa posredstvom specijalizovanih redakcija fabričkih listova u okviru NIŠRO »Dnevnik« (38 listova), u redakcijama NIŠRO »Forum« (6 listova) i u regionalnim i opštinskim listovima (31 list). /Na osnovu ovih podataka proizilazi da se

ukupno 75 listova organizacija udruženog rada, ili gotovo 40%, ako se je N=192, uređuje izvan okvira organizacija udruženog rada! Takav način pripremanja informacija je u drugim sredinama ocenjivan kao loš/. Tiraž listova i biltena OUR u Vojvodini procenjuje se na 230.000 primeraka, dok je istovremeno broj zaposlenih iznad pola miliona.

Analiza izvršnog veća SAPV koju dalje citiramo povodom samoupravne regulative saopštava samo da je informisanje, i obaveze koje proučavaju te kadrovima ko48,11tekstu ko49,10.12listovi i bilteni ko64,3radnik, ko68,2.375 ko69,1.2N=192, regulisano statutom, samoupravnim sporazumima ili pravilnicima. Listovi SOUR-a imaju savete u kojima je preko delegata – predstavnika zastupljena svaka radna organizacija. U drugim listovima imamo uredničke odbore, uglavnom sa nepovoljnom strukturom /?/. U samoupravnim aktima mnogih OUR nije definisano šta je poslovna tajna, i ta nejasnoća stvara ozbiljne probleme informisanju radnika. Često se odabiraju informacije, a neke od njih, koje su potrebne procesu odlučivanja, ne objavljuju se niti saopštavaju u interesu neke poslovne tajnosti. Otuda je nužno precizno odrediti šta je poslovna tajna, šta se i kada proglašava poslovnim tajnom. /Ovu ocenu bi trebalo, verovatno, dovesti u vezu sa neizgrađenošću samoupravnih akata koji bi upravo definisali ono što se u oceni traži/.

Konačno, višenacionalni sastav radnika izaziva specifičnu potrebu za informisanjem na ravnopravnim jezicima. Tim povodom se citirani izvor poziva na analizu PK SKV o informisanju u 10 SOUR-a, u kojoj je utvrđeno da 77,5% OUR/a izdaje glasila samo na srpskohrvatskom jeziku, u 18,6% prilozima su kombinovani na dva ili više jezika, u 3,9% samo na mađarskom jeziku, dok je veoma malo u upotrebi slovački jezik, a rumunski i rusinski se uopšte ne upotrebljavaju.

NAPOMENE:

- 1 Preneto prema: Šuhreta Dumanić-Popadić, »Uticaj informacija na donošenje odluka«, Novinarstvo, Beograd 1980, br. 3–4, str. 44 i 45.
- 2 Podaci i konstatacije uzeti prema: dr Omer Ibrahimagić, monografija u publikaciji »Informisanje u udruženom radu«, Institut za sociološka i političko-pravna istraživanja, Skopje, maj 1982, str. 41–71. Komentari autora odeljka su u vertikalnim zagradama.
- 3 Preneto iz: Žilko Nedelković, »Informativna funkcija listova u organizacijama udruženog rada«, Novinarstvo, Beograd 1980, br. 3–4, str. 53 i 54.
- 4 Podaci i ocene preneti iz: dr Dimitar Mirčev, monografski izveštaj u publikaciji »Informisanje u udruženom radu«, Institut za sociološka i političko-pravna istraživanja, Skopje, maj 1982, str. 71–93.
- 5 Privredna komora SR Srbije, »Osnovni rezultati ankete o informativnoj delatnosti u privredi«, Beograd 1979. komentari autora odeljka u vertikalnim zagradama.
- 6 Dr Zdravko Laković i Stevan Vrebalov, »Sprovođenje Rezolucije Skupštine SFRJ o osnovama društvenog sistema informisanja«, Jugoslovenski institut za novinarstvo, Beograd 1981. Komentari autora odeljka kao ranije.
- 7 Savezni zavod za statistiku, »Statistički godišnjak SFRJ 1982«, Beograd 1982. Podaci u ovom godišnjaku odnose se na 1981. godinu.
- 8 Branko Ključarić, »Trideset godina fabričke štampe«, Novinarstvo, Beograd 1977, br. 3–4, str. 57.
- 9 »Analiza ostvarenja prava na obaveštavanje radnika u udruženom radu«, Izvršno veće skupštine SAP Vojvodine, 1979. podneta skupštini SAP Vojvodine. Materijal je vraćen na dopunu radnoj grupi. Komentari autora odeljka u vertikalnim zagradama.
- 10 Preneto izlaganje u dnevnom listu »Politika«, 1979. godine.

28. JUGOSLOVENSKE POZORIŠNE IGRE

Piše: Slobodan Sv. Miletić

I ovogodišnje Sterijino pozorje, kao i MES, proteklo je u znaku Šnajdetrovog »Hrvatskog Fausta«.

Za kontroverznu »Golubnjaču« selektor je ostavio »praznu stolicu«. Štednja i re-organizacija Pozorja suzila je manevarski prostor selekcije, a novo ustrojstvo Okruglog stola kritike sa grupom obaveznih kritičara nije unapredilo kulturu dijaloga i javnog, nesputanog suočavanja. Sa malim izuzecima, respektivna kritika se držala po strani da ne bi administrirala po drugi put uspele predstave koje je već jednom arbitriral. Na taj način, čini mi se, sačuvana je forma jugoslovenskih pozorišnih igara, ali je otkrjen njihov autoritet. Ovom utisku naročito je doprineo nezavisni žiri (scenograf Sveta Jovanović i pozorišna umetnica Semka Sokolović su izdvojili svoje mišljenje), koje je nagradio tekst, režiju i predstavu u celini »Hrvatskog Fausta«, ali nije bio sklon nijednom od protagonista-nosilaca beogradske predstave. Istu zlu sudbinu doživelo je i junak varaždinskog »Fausta«. Prateće nagrade nisu mogle da zamene zasluženije priznanje jednoj od najdarovitijih generacija glumaca posleratne jugoslovenske scene. Svoju restriktivnu selekciju (izostavljena je i Vojnovičeva »Dubrovačka trilogija« HNK u nestradijalnoj režiji I. Kunčevića), Georgijevski je komponovao, grubo uzev, u tri bloka. Prvi donosi ljudski uslov opstanka partijarhalne seoske porodice i njenog tragičnog »stratega« u ratnom nevremenu (Šovagovićev »Sokol ga nije volio«), »Nemu braću« Matjaža Kmecla o sudbini slovenačke zajednice s druge strane Karavanki (komad izvan konkurencije), popartističku demonstraciju podeljenog modernog sveta iz iskustva studentskog teatra (Filipčević »Zatočnici slobode«) i dramatičnu nestalju našeg intelektualca za revolucionarnom 68. u Evropi (B. Pavičević po romanu J. Cirilova »Neko vreme u Salzburgu«). Drugi blok reprezentuju dva »Fausta« S. Šnajdera u beogradskoj i varaždinskoj verziji: svet kao teatar u povratnoj sprezi sa faustovskom maskom kulture kao represijom i umetničkom sudbinom u njoj. Najzad, treći, na kraju, ali ne i poslednji blok po značaju sačinjava dramolet Dominika Smolea »Zlatne cipelice«, umiveni kratki komad jeze iz crnog humora, statički panoptikum tužilaca i optuženih, veseli inkvizitorijum samoučica, samo na izgled izvan teatarskog osvetljenja savremene sudbine i društvenog bića.